

A Pathology of the Bureaucratic Environment in Iran from the Perspective of Political Development: A Meta-Synthesis

Mohammad Bagher Khorramshad*

Professor, Department of Political Science,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Tahereh Karamzadeh

Ph.D., Department of Political Science,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Extended Abstract

Introduction

As a requirement for the advancement of society, dynamic and effective institutions can promote the sociopolitical system and minimize damages and shocks during changes, challenges, or crises. Societies lacking political development often struggle with challenges such as institutional inefficiency. Bureaucracy, as a major sector of society, constitutes a criterion for the assessment of political development. Efficient bureaucratic performance can contribute to the improvement of political development indicators, while bureaucratic inefficiency can

* Corresponding Author: Taherehkaramzadeh@yahoo.com

How to Cite: Khorramshad, M. B., & Karamzadeh, T. (2025). A pathology of the bureaucratic environment in Iran from the perspective of political development: A meta-synthesis. *State Studies*, 11 (42), 233 – 276.
doi: [10.22054/tssq.2025.72134.1382](https://doi.org/10.22054/tssq.2025.72134.1382)

pose challenges to political development. Previous studies on bureaucracy in Iran are heavily influenced by managerial and economic perspectives, rarely addressing the issue from the standpoint of social sciences and particularly political development. In this respect, the present study aimed to examine the bureaucratic environment in Iran from the perspective of political development.

Materials and Methods

This study used Sandelowski and Barroso's meta-synthesis method consisting of seven stages: 1) formulate the research questions, 2) conduct a systematic review of the related literature, 3) search and select appropriate texts, 4) extract information from the texts, 5) analyze and synthesize the findings of the texts, 6) conduct a quality control procedure, and 7) report the findings (Sandelowski & Barroso, 2003, p. 121). Based on the research question, a set of keywords (e.g., political development, bureaucratic environment, administrative system, etc.) was defined to retrieve the relevant studies from the Humanities Portal (www.ensani.ir), the Scientific Information Database (www.sid.ir), and Noor Specialized Magazines (www.noormags.ir). This process led to the identification of 658 articles, out of which 129 articles matched the topic of the study in terms of their titles, abstracts, and methodologies. However, 59 studies were eliminated as they did not match the investigated period. Then, the abstracts were screened according to environmental pathology and the relationship between bureaucracy and political development. Ultimately, 37 relevant articles were identified as appropriate considering the relevance of their topics, the frequency of

downloads, and their citations.

Results and Discussion

The themes and concepts concerning the pathology of Iran's bureaucracy were extracted and specified as the main codes. The open coding technique was used to analyze the concepts in the selected 37 articles, resulting in the identification of 206 codes. Several codes were more frequent, including the authoritarian historical and political structure, the transformation of a state into a rentier one, the over-politicization of the administrative system, and the inefficiency of the bureaucratic system. The concepts deduced from the selected 37 articles were also considered as the codes of the study. The conceptual classification of the codes revealed seven general codes that could all be analyzed in relation to the central concept of political development. It was found that the immaturity of Iran's political development and the existence of underdevelopment elements influenced the bureaucratic structure and received mostly negative reviews from researchers in the field. To increase the reliability of the study, the researchers reviewed the research process based on the selected articles, and the performed coding was examined once more. Then, two external reviewers were recruited to administer a secondary control over the stages of meta-synthesis, including access to accurate and expressive samples, coding, and the synthesis of the codes. Finally, a third expert was asked to control the extracted concepts so that the quality of the stages and data extraction could be confirmed. The findings indicated that the issues of the bureaucratic system could be categorized into the concepts of historical

authoritarianism, inefficient bureaucracy, the weak rule of law, the rentier state, the over-politicization of the administrative system, defective institutionalization, and anti-development state.

Conclusion

At the political level, extensive political interventions in the administrative sphere and the imposition of extra-legal demands have prevented the administrative system from following its natural course. As a result, the administrative system has become entangled in mundane matters and is no longer able to perform its regular and assigned tasks. Moreover, the weakness of the rule of law, which is both historically rooted and resulted from political interventions in the bureaucracy, has led to the lack of proper insight on the administrative system. In addition, inappropriate merit-based selection processes, ambiguity in promotion mechanisms, and weak training have created a form of inefficient bureaucracy—as mentioned in almost all articles related to the topic of bureaucracy in Iran. The above factors all point to the need to redesign the bureaucracy based on the independence of the administrative system from political groups and to pay attention to educational and motivational mechanisms to recruit and promote the most qualified individuals.

Keywords: Bureaucracy, political development, pathology, meta-synthesis, Iran

آسیب شناسی محیط بوروکراسی در ایران از چشم انداز توسعه سیاسی؛ فراتر کتب تحلیل ها

استاد علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

محمد باقر خرمشاد

دکتری علوم سیاسی (گرایش جامعه شناسی سیاسی)

دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

طاهره کرمزاده *

چکیده

مطالعه نسبت میان بوروکراسی و توسعه به مفهوم عام و میان بوروکراسی و توسعه سیاسی به مفهوم خاص، یکی از موضوعات حائز اهمیت و مورد توجه در رشته های علوم انسانی، از جمله در رشته علوم سیاسی و جامعه شناسی سیاسی بوده است. جامعه مورد بررسی پژوهش حاضر که با استفاده از روش فراتر کتب صورت پذیرفته است، ۳۷ مقاله برگزیده از پژوهشگرانی است که در فاصله سال های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ در پورتال جامع علوم انسانی، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (سید)، مجلات تخصصی نور (نورمگز) انتشار یافته است. در همین راستا این تحقیق بر آن است تا ببیند که محیط بوروکراسی در ایران از چشم انداز توسعه سیاسی با چه آسیب هایی مواجه است؟ برای پاسخگویی به این پرسش از روش فراتر کتب استفاده شده و یافته های به دست آمده نشان داد که پژوهشگران در ایران، عمدتاً وضعیت محیط سیاسی بوروکراسی ایرانی را نامناسب ارزیابی کرده اند و به طور پیوسته نقدهایی را بر آن وارد دانسته اند. یافته های پژوهش پس از کدگذاری اولیه و سپس ترکیب مفاهیم نشان دهنده این امر است که آسیب های محیط بوروکراسی در ایران از منظر توسعه سیاسی عبارت اند از: «اقتدارگرایی تاریخی، بوروکراسی ناکارآمد، ضعف حاکمیت قانون، دولت رانتیر، سیاست زدگی دستگاه اداری و نهادسازی ناقص و دولت ضد توسعه».

واژگان کلیدی: بوروکراسی، توسعه سیاسی، آسیب شناسی، فراتر کتب، ایران

مقدمه

یکی از لوازم اصلی پیشرفت یک جامعه، وجود نهادها و سازمان‌های پویا و با کیفیت است. این نهادها می‌توانند با عملکرد خود، یک سیستم سیاسی-اجتماعی را ارتقاء دهند و در تحولات، چالش‌ها و یا بحران‌های احتمالی، با استفاده از قوت و قوام خود، صدمات و ضربه‌های وارده را به حداقل برسانند. نهادی با کیفیت و پویا، با نیروهای مرتبط بیرونی و درونی خود به شکلی صحیح و منطقی مواجه می‌شود و آنان را به گونه‌ای مؤثر، به سوی اهداف کلان نظام اجتماعی رهنمون می‌سازد. جوامعی که از نظر سیاسی توسعه یافته محسوب می‌شوند، معمولاً می‌توانند ویژگی‌های پیش گفته را تحقق بخشند. در مقابل جوامعی که از شاخص‌های توسعه سیاسی فاصله دارند با چالش‌هایی از جمله ناکارآمدی نهادی دست‌وپنجه نرم می‌کنند. یکی از مهم‌ترین بخش‌های یک جامعه که می‌توان شاخص‌های توسعه سیاسی را با آن نسبت سنجی کرد بخش بوروکراسی است. بنابراین برای نیل به یک ساختار سیاسی کارآمد و جامعه پویا، بوروکراسی و سازمان اداری اهمیتی مضاعف می‌یابد. بوروکراسی یکی از مهم‌ترین مفاهیم دانش اداری است و به سازمان‌های بزرگ و آثار آن اطلاق می‌شود که معلول پیشرفت‌های صنعتی، اقتصادی و سیاسی است (Potter, 2019: 11).

اصطلاح «بوروکراسی» یکی از مفاهیم جنجالی و چالش‌برانگیز محافل آکادمیک علوم انسانی است. امروزه بسیاری از سازمان‌های بزرگ و پیچیده در جهان، تنها بر اساس وجود یک سیستم بوروکراسی انعطاف‌پذیر به طور اثربخش و کارآمد اداره می‌شوند. بنابراین، بوروکراسی در شکل سالم و کارآمد آن، می‌تواند به تقسیم کار، تدوین دستورالعمل‌ها، تهیه مقررات و رویه‌ها، تعیین شرح وظایف و حدود اختیارات کمک کند (Meier, 2006: 76). با این وجود، بوروکراسی همیشه به شکل مطلوب و بر اساس اهداف اولیه خود عمل نمی‌کند،

و در برخی کشورها - از جمله در جمهوری اسلامی ایران - با توجه به فرهنگ و مناسبات موجود، دچار مشکلات و نواقصی می‌گردد که کاغذبازی، تعلل در انجام کارها، تکرار و تداخل وظایف سازمانی و فقر کنترل، برخی از آنها هستند. مطالعه‌ی سویه‌های روشن و تاریک بوروکراسی، نیازمند نوعی رویکرد نظری است که بتواند به مطالعه نهاد بوروکراسی بپردازد و چالش‌های آن را نمایان سازد. در میان رشته‌های دانش موجود، علوم اجتماعی تا حدودی می‌تواند دستگاه نظری مناسبی را برای مورد مذکور در اختیارمان قرار دهد. با این حال، پژوهش در علوم اجتماعی به طرز چشم‌گیری با علوم طبیعی متفاوت است. فقدان روش‌هایی که مورد پذیرش همگان باشد و کمبود زمان برای آزمودن فرضیه‌های متعدد در علوم اجتماعی، متداول‌ترین نمونه‌های این تفاوت‌ها است. این ویژگی علوم اجتماعی در مورد مطالعه بوروکراسی نیز مصداق دارد. برای غلبه بر چنین معضلی، پژوهش حاضر تلاش کرده است تا با استفاده از روش فراترکیب به بررسی تحلیل‌ها و ارزیابی‌های دانشوران علوم انسانی در ایران پیرامون وضعیت محیط بوروکراسی از منظر توسعه سیاسی در ایران بپردازد. فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های مستخرج از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را با نگرشی نظام‌مند بررسی می‌کند (Sandelowski and Barroso, 2003: 155). در همین راستا این تحقیق بر آن است تا ببیند که محیط بوروکراسی در ایران از منظر چشم‌انداز توسعه سیاسی با چه آسیب‌هایی مواجه است؟

اهداف پژوهش

هدف اصلی از انجام این پژوهش، شناخت آسیب‌های مندرج در بوروکراسی ایرانی از منظر شاخص‌های توسعه سیاسی از نگاه پژوهشگران این حوزه است. بر این اساس می‌توان با ارزیابی و نسبت‌سنجی محیط بوروکراسی، به استخراج

وضعیت عمومی آن از منظر توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی سیاسی پرداخت و برای ترمیم آن راهکارهایی ارائه داد. در کنار این هدف اصلی، مقاله اهدافی همچون شناسایی کدهای مفهومی مرتبط با موضوع در مقالات پژوهشگران و شناخت ریشه‌های تاریخی وضعیت فعلی محیط سیاسی بوروکراسی ایرانی را نیز همچنین دنبال می‌کند.

پیشینه پژوهش

دوست‌محمدی و اختیاری‌امیری (۱۳۹۸) در مقاله «توسعه سیاسی؛ بحران مشروعیت و کارآمدی در ایران و حکمرانی خوب؟» به این نتیجه دست یافته‌اند که جامعه ایران جامعه‌ای در حال گذار از سنت به مدرنیته است و چنین جوامعی برای پذیرش مدرنیته نیازمند به نوسازی و تغییر هستند.

خلفازاده و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله «تأثیر نظام‌های اداری بر فرایند توسعه سیاسی در ایران و برخی کشورهای آسیایی: پژوهشی تطبیقی» نشان داده‌اند که کشورها بر مبنای توانایی تبدیل قابلیت‌های نظام‌های اداری خود به ظرفیت‌های سیاسی، می‌توانند توسعه پیدا کنند. کشورهایی به توسعه دست پیدا می‌کنند که بتوانند ثبات، مشارکت و پاسخ‌گویی نام سیاسی خود را افزایش دهند و نظام اداری کارآمد، مقتدر و مشروعی را بنا کنند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد کشور کره جنوبی موقعیت بهتری نسبت به دیگر کشورهای آسیایی مورد پژوهش دارد. آقامحمدی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله «نقش توسعه سیاسی بر کارآمدی نظام جامع اداری» به این نتیجه دست یافته‌اند، چنانکه آسیب‌ها و معضلات سیاسی، اداری، اجتماعی، اقتصادی و... هر کشوری به حد غیرقابل حل و فشارآورنده بر مردم برسد به تهدیدی امنیتی تبدیل خواهد شد. بنابراین توجه به کارآمد سازی نظام اداری در اولویت سیاست‌گذاری باید قرار بگیرد.

دلآوری و ابراهیمی (۱۳۹۵) در مقاله «نقش عوامل رفتاری بر ناکارآمدی بوروکراسی در ایران» به این نتیجه رسیده‌اند که بوروکراسی در ایران به دلیل ضعف ساختاری و فقدان قابلیت نهادی با افزایش حجم، هزینه و فساد خود مزید بر علت شده و به جای افزایش کارایی بر ناکارآمدی دولت افزوده است. عدم پابندی به قانون و مقررات، حاکمیت در تقسیم کار، ایجاد سازمان‌های موازی و حاکمیت دوگانه متأثر از نهادهای سنتی و جدید، قدرت‌های بدون مسئولیت، تداخل نقش‌ها، عدم نظارت و کنترل موجبات ناتوانی و ناکارآمدی دولت را تقویت نموده است.

مولوی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «بوروکراسی هراسی: نگاه دوگانه شهروندان به خدمات عمومی» با استفاده از روش پیمایش به این نتیجه رسیده‌اند که بی‌اعتمادی به دولت و کارکنان بخش عمومی فقط با عملکرد خدمات عمومی مرتبط نیست و ۲۹ درصد پاسخگویان بوروکراسی هراس هستند. متغیرهای سن، جنسیت، سطح تحصیلات و دفعات مراجعه برای دریافت خدمات نیز با بوروکراسی هراسی رابطه دارند؛ اما متغیرهای سطح درآمد و نوع شغل با بوروکراسی هراسی رابطه معناداری ندارند.

در پژوهشی دیگر با عنوان «نقد مدیریت دولتی و مدیریت توسعه در ایران» نوشته رضا واعظی (۱۴۰۰)، نویسنده در این مقاله در تلاش بوده است با استفاده از بنیان‌های تئوری بوروکراسی مشکلات موجود در نظام اداری ایران را، که به عنوان مهم‌ترین رکن یک نظام اجتماعی در به ثمر رسیدن اهداف عمومی و اداره امور مربوط توسعه به شمار می‌رود، بررسی کند. واعظی در نهایت به این نتیجه دست می‌یابد نظام سیاسی و نظام اداری با یکدیگر در ارتباط و از هم اثر می‌پذیرند. کارآمدی یا ناکارآمدی نظام سیاسی به کارآمدی و ناکارآمدی نظام اداری کمک می‌کند و برعکس.

رضا دلاوری (۱۳۹۱)، نیز در رساله خود با عنوان «آسیب‌شناسی نقش و جایگاه بوروکراسی دولتی در توسعه سیاسی»، به این نتیجه دست‌یافته که بوروکراسی در ایران نقشی در فرایند توسعه سیاسی نداشته و فقط کارگزار ساختار سیاسی و حکومتی بوده و نقش دیگری به صورت قوی و تأثیرگذار نداشته است. وظیفه بوروکراسی بیشتر تسهیل‌کننده و گسترش‌دهنده سلطه ساختار سیاسی در ایران بوده است. از نظر نویسنده گسترش بوروکراسی موجب ناکارآمدی بوروکراسی و ناکارآمدی بوروکراسی نیز موجب توسعه‌نیافتگی سیاسی شده است.

میرعباسی و ساعی (۱۴۰۰) در مقاله خود تحت عنوان «دولت، نفت و شکنندگی دیوان‌سالاری در ایران (۱۳۵۷-۱۳۴۰)»، به فهم ماهیت و علل شکنندگی دیوان‌سالاری در ایران از منظر اقتصادی سیاسی پرداخته‌اند. نویسندگان به این نتایج دست یافته‌اند که ماهیت سلطانیستی/رانتی دولت پهلوی دوم باعث اعوجاج ساختی/نقشی، افول کیفیت نخبگان بوروکراتیک، زوال استقلال نسبی بوروکرات‌ها از سیاست، سطره روح و اخلاق پریندالیستی، رشد بورژوازی بوروکراتیک منجر به پیدایش نوعی دیوان‌سالاری شکننده در جامعه ایران گردید که نه تنها روح نوسازانه خود را از دست داد؛ بلکه خود به مانعی در برابر نوسازی تبدیل شد.

خاندوزی و کاویانی (۱۳۹۵) در مقاله «کانال‌های تأثیر بوروکراسی بر عملکرد اقتصاد ایران» به این نتیجه دست یافته‌اند که در هر چهار دسته محرک‌های رایج در سیاست‌گذاری اقتصادی، کیفیت ضعیف و ناسالم بوروکراسی در ایران، موجب پدیده بوروکراسی نارسا شده و اثربخشی سیاست‌های اصلاحی را به حداقل کاهش داده است. در نتیجه تصویب و ابلاغ سیاست‌های اصلاح اقتصادی در دولت و مجلس را نباید نقطه پایانی سیاست‌گذاری دانست؛ زیرا کیفیت

بوروکراسی می‌تواند مانع اصابت سیاست‌ها به فعالان اقتصادی شود.

قاسمی و شالچی (۱۳۹۷)، نیز در پژوهشی با عنوان «بررسی تطبیقی اثر افزایش درآمدهای نفتی و سیاست‌گذاری‌های دولت در نهاد بوروکراسی: دو دوره ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۶ و ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹»، به بررسی افزایش درآمدهای نفتی و سیاست‌های دولت بر نهاد بوروکراسی در ایران پرداخته‌اند. بر اساس نتایج این مقاله، افزایش حجم دولت، افزایش فساد اداری مالی، تضعیف نهادهای نظارت‌کننده، از جمله پیامدهای افزایش درآمدهای نفتی، دولت رانتیر و دولت ضعیف در نهاد بوروکراسی طی این دو دوره بوده است.

کنت میر^۱ (۲۰۰۶) در کتاب «سیاست و بوروکراسی»^۲ به بررسی برخی از مؤلفه‌ها مانند اخلاق اداری، کنترل سیاسی، مدل انتخاب‌های عمومی، سیاست بوروکراتیک و بوروکراسی دولتی و محلی پرداخته است. از نظر او یک نهاد سیاسی برای موفقیت به ابزارهایی نیاز دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، نظام بوروکراسی قانون‌مند و پویا و با ثبات است.

دونالد دیواین^۳ (۲۰۱۷) در کتاب «مدیریت سیاسی بوروکراسی؛ راهنمای اصلاحات و کنترل»^۴ به بررسی نقش بوروکراسی و ارزیابی وضعیت آن در کشورهای غربی پرداخته است. از نظر او به رغم ادعاهای موجود پیرامون کارکرد مناسب و مطلوب بوروکراسی‌های غربی، شواهدی مبنی بر برخی از کژکارکردها در آنان وجود دارد. شواهدی همچون عدم شفافیت اداری، دخالت‌های افراد غیرمسئول در فرایند بوروکراسی، افزایش فساد اداری و ... از جمله مسائلی است

¶Kenneth J. Meier

¶Politics and the Bureaucracy

¶Donald J. Devine

¶Political Management of the Bureaucracy: A Guide to Reform and Control

بوروکراسی‌های غربی به شدت با آن درگیر هستند و نارضایتی به وجود آورده است.

به طور کلی آثار پیشین در مورد بوروکراسی در ایران، به شدت متأثر از نگاه مدیریتی و اقتصادمحور بوده‌اند و کمتر از منظر متغیرهای علوم اجتماعی و توسعه سیاسی به موضوع ورود شده است. در نتیجه رویکردهای مطالعه بوروکراسی در ایران از منظر علم سیاست مغفول واقع شده و یا به عبارت بهتر توجه کافی به آن صورت نگرفته است. بنابراین و با توجه به پیشینه موجود، می‌توان ادعا نمود که این پژوهش، نخستین پژوهش درباره فراترکیب آسیب‌شناسی محیط بوروکراسی از چشم‌انداز توسعه سیاسی در ایران است. همچنین پژوهش حاضر در تلاش است تا با استفاده از فراترکیب مطالعات پراکنده تصویر جامع و یکدستی را از این مطالعات ارائه دهد.

چارچوب مفهومی

الف) بوروکراسی

ماکس وبر^۱ بوروکراسی را عقلانی‌ترین یعنی، مؤثرترین و کارآمدترین شکل اداره امور تعریف می‌کند. وی، مرتباً بوروکراسی را ابزاری زنده و مناسب برای کنشگرانی می‌داند که مهار آن را برای نیل به اهدافشان در دست دارند (لسناف، ۱۳۸۵؛ ۳۶-۲۰). از نگاه وبر، یکی از عوامل مهم دگرگونی جامعه سنتی رشد و گسترش عقلانیت و بوروکراسی مبتنی بر هنجارهای عینی و قانونی است که به دیگر بخش‌های جهان نیز رسوخ کرده است. تمدن غربی از این رو بر دیگر تمدن‌های باستانی مزیت و برتری فنی دارد و امور را به اشکال منظم و سریع انجام می‌دهد (لوفور، ۱۳۹۶: ۶۱-۶۰).

در حقیقت از نظر وبر، مکانیسم کاملاً پیشرفته بوروکراتیک در مقایسه با سازمان‌های دیگر عیناً همانند ماشین در مقایسه با شیوه‌های غیر مکانیکی تولید است. این نوع بوروکراسی که بر اساس وحدت فرماندهی است، عقلانی‌ترین وسیله کنترل بر انسان‌هاست و از لحاظ دقت، ثبات و انضباط سخت و قابلیت اطمینان آن، بر هر شکل دیگر مزیت و برتری دارد (کامنکا، ۱۴۰۰: ۲۱۱). بنابراین از نظر وی، برنامه‌ریزی در سطح گسترده چه برای دولت نوین و چه برای اقتصاد نوین، تنها از طریق تدبیر سازمانی امکان‌پذیر شده است. تنها از این طریق است که مقامات دولت‌ها می‌توانند منابع قدرت سیاسی را بسیج و متمرکز کنند، همان منابعی که در فنودالیسم در کانون‌های گوناگون پراکنده بودند. تنها به یاری همین طرح سازمانی می‌توان منابع اقتصادی را بسیج کرد که در دوران پیشین عاطل و باطل افتاده بودند. در حقیقت سازمان‌های بوروکراتیک همان وسیله ممتازی است که شکل سیاست، اقتصاد و فناوری را در جامعه امروزی مشخص کرده است (وبر، ۱۳۸۹: ۹۹-۱۰۱).

ب) توسعه سیاسی

مفهوم توسعه سیاسی به شکل ویژه‌ای برای نخبگان فکری کشورهای در حال توسعه از اولویت و اهمیت زیادی برخوردار است و بسیاری از مباحث خود را پیرامون آن شکل می‌دهند. این مفهوم به نوعی در افق روشنگری شکل گرفت و بسط داده شد؛ اما در معنای مدرن آن به طور عمده پس از جنگ جهانی دوم مطرح شد و به ابعاد مختلفی در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مرتبط گشت (Apter, 1965: 175).

اندیشمندان مختلف از زوایای متفاوتی توسعه سیاسی را تعریف کردند. هانتینگتون توسعه سیاسی را بر اساس میزان صنعتی شدن، تحرک و تجهیز

اجتماعی، مشارکت سیاسی و رشد اقتصادی مورد ارزیابی قرار می‌دهد و معتقد است، از آنجا که در فرایند نوسازی و توسعه سیاسی، تقاضای جدیدی به صورت مشارکت و ایفای نقش‌های جدیدتر ظهور می‌کنند، بنابراین نظام سیاسی باید از ظرفیت و توانایی‌های لازم برای تغییر وضعیت برخوردار باشد. همچنین آیزنشتات توسعه سیاسی را به ساختار سیاسی تنوع یافته و تخصصی شده و توزیع اقتدار سیاسی در کلیه بخش‌ها و حوزه‌های جامعه مرتبط می‌سازد. کارل دویچ میزان «تحرك اجتماعی» را معیار عمده توسعه سیاسی در نظر می‌گیرد. لوسین پای نیز افزایش ظرفیت نظام را در پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های مردم، تنوع ساختاری، تخصصی شدن ساختارها و نیز افزایش مشارکت سیاسی را لازمه توسعه سیاسی می‌پندارد (بدیع، ۱۳۹۳: ۴۵-۹۴). بنابراین این مفهوم در گسترده‌ترین معنای خود، به معنای افزایش ظرفیت و کارایی یک نظام سیاسی در حل و فصل تضادهای فردی و جمعی، ترکیب مردمی بودن و تغییرات اساسی در یک جامعه اشاره داشته است (Jillson, 2019: 34).

ج) رابطه بوروکراسی با توسعه سیاسی

نظام اداری مینیاتوری از کل جامعه است که در ارتباط مستقیم با محیط و ساختارهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود قرار دارد. اگر بخواهیم رابطه نظام اداری را با دیگر ساختارهای جامعه، به صورت رابطه علت و معلول یا متغیر مستقل و وابسته در نظر بگیریم، می‌بایست بر وابستگی ارگانیک و متقابل تعاملات بین واحدها و ساختارها تأکید کنیم. بنابراین نمی‌توان نظام اداری را بدون ارتباط با محیط و پیرامونش مطالعه نمود (دانایی فرد، ۱۳۹۵: ۶۹). به عبارت دیگر، نظام اداری و نظام‌های اجتماعی و سیاسی و اقتصادی، فرهنگی به یکدیگر وابسته هستند و نمی‌توان به صورت انتزاعی و جداگانه آن‌ها را مورد بررسی قرار

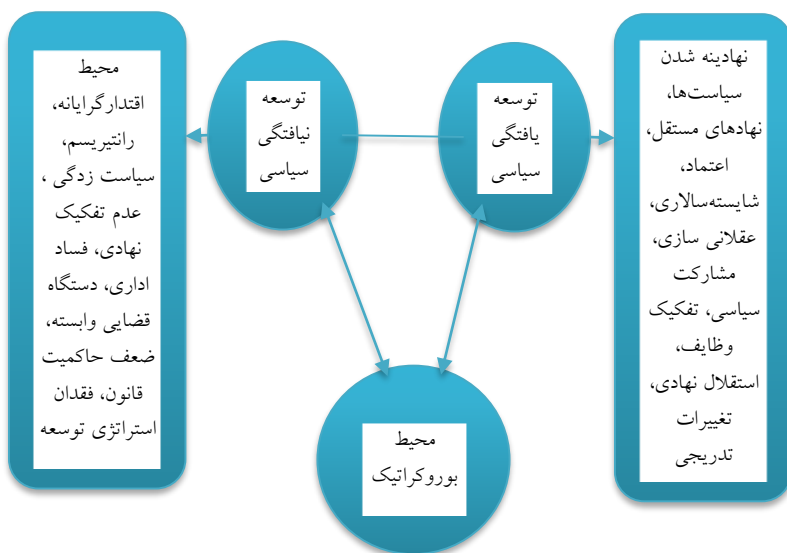
داد. بدین ترتیب هرگونه تغییر و تحول در راستای کارایی نظام اداری موجب کارایی نظام‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می‌شود. در عین حال عملکرد این نظام‌ها نیز، بر عملکرد و کارایی نظام اداری مؤثر است (قوام، ۱۳۸۸: ۸۵). از منظر پژوهش حاضر، یکی از مهم‌ترین محیط‌های پیرامونی بوروکراسی، محیط سیاسی است که با مفهوم توسعه سیاسی گره خورده است.

توسعه سیاسی دارای شاخص‌های متعددی است که در نسبت با محیط بوروکراسی می‌تواند به کار گرفته شود. به عبارت دیگر، در صورتی که یک محیط بوروکراتیک در بستر یک نظم توسعه‌یافته در حال حرکت باشد، می‌تواند بسیاری از این شاخص‌ها را به خود بگیرد و کارکرد مناسب خود را حفظ کند. در مقابل، در صورتی که محیط بوروکراتیک در ارتباط با محیط سیاسی، نتواند شاخص‌های مطلوبی را در خود نهادینه کند، به طور طبیعی آسیب‌های زیادی را متحمل خواهند شد. برخی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه سیاسی که می‌توانند مشخصه یک نظام سیاسی توسعه‌یافته باشد: شامل نهادینه شدن سیاست‌ها در راستای مدیریت تعارض‌ها، ایجاد نهادهای مستقل و پیچیده، نگاه ملی به پدیده‌ها، شایسته‌سالاری، عقلانی‌سازی ساختارها، مشارکت جامعه در اداره امور، دسترسی برابر به خدمات عمومی، پرهیز از سیاست زدگی، تفکیک وظایف، استقلال نهادی، اعتماد اجتماعی و تغییرات تدریجی در بخش‌های کلان است (فرونند، ۱۴۰۱: ۱۳۱-۱۱۱). در مقابل یک نظام توسعه‌نیافته دارای مشخصه‌هایی است که در مقابل نظام توسعه‌یافته از لحاظ سیاسی قرار می‌گیرد و در نتیجه محیط بوروکراسی را نیز از خود متأثر می‌سازد. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: محیط اقتدارگرایانه بوروکراتیک، رانتیرسم، سیاست زدگی نهادی، عدم تفکیک نهادی، نابرابری در دستیابی به سطوح مختلف اداری، فساد اداری، دستگاه قضایی وابسته، حاکمیت ضعیف قانون و فقدان استراتژی توسعه مناسب (دبیری‌مهر،

۱۳۹۳: ۱۸۸-۱۸۰).

با توجه به مفاهیم فوق، به نظر می‌رسد نظام سیاسی در ایران ترکیبی از ویژگی‌های توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی را در خود دارا است و در نتیجه نظام بوروکراتیک آن نیز از ویژگی‌های ترکیبی مذکور متأثر گردیده است. ویژگی‌هایی همچون استقلال نظام قضایی، مشارکت جامعه در امور و ایجاد نهادهای پیچیده تا حدودی با ویژگی‌های توسعه سیاسی متناسب است. از سوی دیگر، سیاست زدگی دستگاه‌های اداری، حاکمیت ضعیف قانون، فقدان استراتژی توسعه مناسب و محیط اقتدارگرایانه بوروکراتیک از مشخصه‌هایی است که نظام سیاسی و بوروکراسی ایران آن را دارا است. بنابراین در تحلیل نهایی باید نوعی نظام مختلط از لحاظ توسعه سیاسی را در نظر داشت که با خود نتایج مثبت و منفی‌ای را در محیط‌های دیگر از جمله محیط بوروکراتیک به همراه داشته است.

شکل شماره ۱: مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

فرا ترکیب؛ مانند روش فرا تحلیل، به منظور یکپارچه سازی چندین مطالعه کیفی برای ایجاد مجموعه ای جامع و تفسیری از داده ها انجام می شود. این روش در مقایسه با رویکرد فرا تحلیل کمی که بر داده های کمی ادبیات موضوع و رویکردهای آماری تکیه دارد، بر مطالعات کیفی متمرکز بوده و برآمده از فهم عمیق پژوهشگر است (Beck, 2002: 214). فرا ترکیب برای یکپارچه سازی چندین مطالعه به منظور ایجاد یافته های جامع و تفسیری استفاده می شود. از آنجا که بیشتر آثار در زمینه بوروکراسی و توسعه سیاسی مطالعه های کیفی و بدون داده های کمی هستند؛ بر این اساس در تحقیق پیش رو از روش فرا ترکیب به عنوان روشی مناسب برای به دست آوردن ترکیبی جامع و ارائه چارچوبی برای آسیب شناسی وضعیت بوروکراسی در ایران بر پایه های مطالعات موجود استفاده خواهد شد (کمالی، ۱۳۹۵: ۷۲۳).

در پژوهش حاضر برای ترکیب داده ها از روش هفت مرحله ای ساندلوسکی^۲ و باروسو^۳ استفاده خواهد شد. آنان روشی هفت مرحله ای را ارائه داده اند که به شرح ذیل است:

- ۱- تنظیم سؤالات پژوهش؛ ۲- مرور ادبیات به صورت نظام مند؛ ۳- جست و جو و انتخاب متون مناسب؛ ۴- استخراج اطلاعات متون؛ ۵- تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته های متون؛ ۶- کنترل کیفیت و ۷- ارائه یافته ها (Sandelowski and Barroso, 2003:121)

۱Meta-synthesis

۲Margaret Sandelowski

۳Julie Barroso

-گام اول: تنظیم سؤالات پژوهش

- در این تحقیق برای تنظیم سؤال پژوهش مراحل زیر طی گردیده است:
- ۱- چه چیزی: برای تنظیم سؤال پژوهش، اولین گام تمرکز بر چه چیزی در مطالعه بوده است. بنابراین هدف پژوهش شناسایی آسیب‌های موجود محیط بوروکراسی ایران از چشم‌انداز توسعه سیاسی از منظر پژوهشگران این حوزه است.
 - ۲- چه کسی: جامعه آماری این تحقیق در روش فراترکیب، پژوهش‌های پیشین است که در پورتال جامع علوم انسانی، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (سید)، مجلات تخصصی نور (نورمگز) انتشار یافته است.
 - ۳- چه زمانی: چه زمانی چارچوب زمانی مقاله‌های مورد بررسی را تعیین می‌کند. در این پژوهش بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ است.
 - ۴- چگونه: به چگونگی روشی اشاره دارد که برای مطالعه منابع یافت شده مورد استفاده قرار می‌گیرد. در فراترکیب متن پژوهش‌های قبلی داده (داده ثانویه) محسوب می‌شوند.

-گام دوم: بررسی نظام‌مند متون

با توجه به پرسش پژوهش که در بخش مقدمه به آن اشاره شد، در این مرحله با استفاده از کلیدواژه‌های مرتبط با موضوع مقاله، مطالعات انجام شده در پورتال جامع علوم انسانی، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (سید)، مجلات تخصصی نور (نورمگز) را شناسایی کردیم. دلیل انتخاب این پایگاه‌ها جامعیت و به‌روز بودن آن‌ها بوده است. از سوی دیگر این پایگاه‌ها واجد مقالاتی هستند که معمولاً در پایگاه‌های دیگر نمایه نشده است و به همین دلیل سهولت و گستره‌ی

انتخاب پژوهشگران را افزایش می دهد.

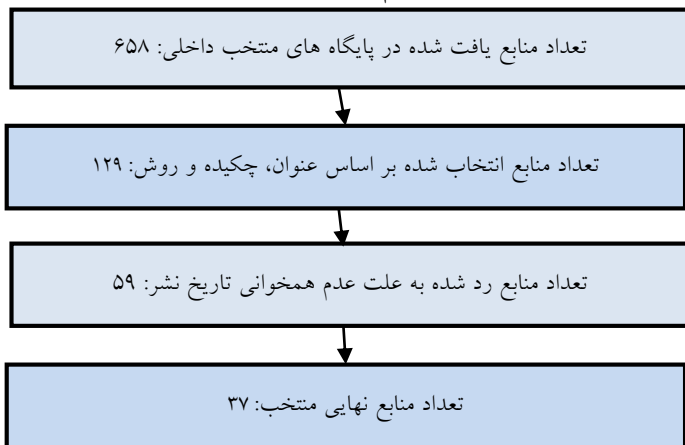
کلیدواژه های جستجو شده در پایگاه های اطلاعاتی منتخب

توسعه سیاسی	بوروکراسی	دولت و بوروکراسی
توسعه نیافتگی سیاسی	نظام اداری	توسعه و بوروکراسی

- گام سوم: جستجو و انتخاب مقاله های مناسب

از مجموع کلیدواژه های جستجو شده، ۶۵۸ مقاله به دست آمد که از میان ۱۲۹ عنوان به موضوع پژوهش از حیث عنوان، چکیده و روش مطابقت داشتند. با این حال به دلیل بازه زمانی مورد نظر پژوهش، ۹۳ عنوان رد شد. سپس با توجه به سؤال مورد نظر مقاله یعنی آسیب شناسی محیطی بوروکراسی از منظر توسعه سیاسی، چکیده ها غربالگری شدند و همچنین با توجه به معیارهای ارتباط موضوع، تعداد دائلود و محل ارجاع بودن مقالات، در نهایت ۳۷ عنوان مقاله مرتبط را مناسب ارزیابی کردیم.

شکل ۲: الگوریتم انتخاب مقالات منتخب

-گام چهارم: استخراج اطلاعات مقاله‌ها

در این مرحله با محوریت سؤال و اهداف پژوهش، داده‌های مرتبط شناسایی و گردآوری شدند تا از حیث ارتباط با مسئله پژوهش، مورد بررسی و ارزیابی قرار بگیرند. در سراسر فراترکیب به طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده، به منظور دستیابی به یافته‌های درون مطالعات، چندین بار بازخوانی شدند. در تحقیق حاضر، اطلاعات مقالات نهایی به این صورت دسته‌بندی شده است: در ستون اول کدها و مفاهیم استخراجی از مقاله‌ها و در ستون دوم مرجع مرتبط با مقاله شامل نام و نام خانوادگی نویسندگان به همراه سال انتشار مقاله ثبت گردیده است.

-گام پنجم: تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی

در این مرحله که از آن به «بررسی موضوعی» نیز یاد می‌شود، ابتدا تمام ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مستخرج از مطالعات را به عنوان کد در نظر گرفتیم و سپس به بررسی کدها پرداخته و با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از کدها، آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی کردیم. بدین ترتیب از کدام از مفاهیم (تم‌ها) تحقیق شکل گرفتند و مفاهیم نیز در یک طبقه کلی‌تر به نام ابعاد دسته‌بندی شدند.

-گام ششم: کنترل کیفیت

در روش فراترکیب، محقق رویه‌های زیر را برای حفظ کیفیت در مطالعه خود در نظر می‌گیرد:

۱- در سراسر تحقیق، محقق تلاش می‌کند تا با فراهم کردن توضیحات روشن و واضح برای گزینه‌های موجود در تحقیق، گام‌های اتخاذشده را بردارد،

۲- محققان هر دو راهکار جستجوی الکترونیکی و دستی را به کار گرفته‌اند تا مقالات مربوط را پیدا کنند.

سپس مقاله‌های بازبایی شده به لحاظ کیفیت محتوا مورد ارزیابی قرار گرفتند. برای دستیابی به معیاری برای ارزیابی مقاله، علاوه بر چکیده، سؤالات پژوهش، اهداف پژوهش، روش پژوهش، شیوه گردآوری داده‌ها و یافته‌ها و نتایج مورد بررسی قرار گرفتند و سپس ارتباط آنان نیز با پژوهش حاضر مورد ارزیابی قرار گرفتند تا در نهایت مقالاتی که پیوند وثیقی با مقاله داشتند انتخاب شوند.

گام هفتم: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

در این مرحله تلاش شد تا با مطالعه دقیق مقالات منتخب، مضامین و مفاهیم حاصل از تحلیل‌های موجود پیرامون آسیب‌شناسی وضعیت محیط سیاسی بوروکراسی در ایران استخراج و به عنوان کدهای اصلی مشخص گردند. کدهای مستخرج از مقالات منتخب در جدول شماره (۱) و ذیل «کدهای استخراجی مقالات منتخب» ارائه شده است. روی هم رفته تعداد ۲۰۶ کد با استفاده از شیوه کدگذاری باز استخراج شد. این کدها از تحلیل مفاهیم ۳۷ مقاله منتخب پژوهش به دست آمدند. سپس این کدها در قالب مفاهیمی (مطابق جدول شماره ۱) دسته‌بندی گردیدند. در مرحله‌ی بعدی نیز همچنین مفاهیم به دست آمده در قالب ۷ مفهوم اصلی (مطابق جدول شماره ۲) طبقه‌بندی شدند. بر این اساس، کدهای استنباطی از ۳۷ مقاله منتخب پژوهش به عنوان مفهوم در نظر گرفته شدند و سپس در قالب مفاهیم اصلی ارائه گردیدند. پس از استخراج کدها از بررسی ۳۷ مقاله منتخب مربوط به آسیب‌شناسی محیط سیاسی بوروکراسی در ایران، در این مرحله به منظور فراترکیب کدهای استخراجی و مبدل کردن کدها به مفاهیم و مضامین قابل تحلیل، کدهای دارای مضمون مشابه را در طبقات مفهومی مرتبط

جدول ۱: کدهای استخراجی از مقالات منتخب

منبع	کدها (یافته‌های پژوهش کیفی)
(باغخانی و همکاران، ۱۳۹۹)	دولت رانتیر، مداخله گسترده دولت در بوروکراسی، دولتی شدن بوروکراسی، کاهش امنیت ملی
(اخوان‌کاظمی و همکاران، ۱۳۹۷)	بازگشت دوره‌ای اقتدارگرایی، امواج ناقص توسعه، فضای بسته فکری، نگاه‌های تقلیل‌گرایانه و یک‌جانبه، دولت‌محوری
(خوئینی و حسین رحیمی، ۱۳۹۵)	عارضه فساد اقتصادی در نظام اداری کشور، انحصارطلبی و تبعیض‌های ناروای اداری
(بسطامی و همکاران، ۱۳۹۸)	متناسب‌سازی دولت و نظام اداری، نظام اداری گسترده و ناکارآمد، ریشه‌های اقتصادی ناکارآمدی، بوروکراسی کارآمد مقدمه پیشرفت، کوچک‌سازی نظام اداری، تعارضات میان نهادی
(محمدی و همکاران، ۱۳۹۶)	حاکمیت کثرت‌گرای اداری، دگرگونی اداری امور عمومی، نظام اداری ضد توسعه، درهم‌تنیدگی سیاست و بوروکراسی، زیربنای فرهنگی بوروکراسی، فرهنگ ضد توسعه نظام اداری، عدم پیوستگی دولت و جامعه، ضعف در حاکمیت شایسته‌سالاری
(رجب‌یون و فیاضی، ۱۳۹۷)	بازمهندسی ساختار بوروکراسی، عدم تمرکز اداری، ضعف اثربخشی و کارایی در نظام اداری، انضباط ناپذیری مالی و فرهنگی نظام اداری، مدیریت ناصحیح منابع
(اردکانی و سلطانی، ۱۳۹۹)	بوروکراسی کارآمد پیش‌نیاز حکمرانی خوب، ظرفیت نظام پاسخگویی، نوگرایی و نهادینه‌سازی سیاسی، نظام اداری ضد توسعه، استقلال نظام سیاسی، تحول نظام اداری پیش‌نیاز توسعه سیاسی، زیربنای فرهنگی توسعه، آسیب‌های انسانی و رفتاری توسعه، تقلیدی بودن نظام اداری ایران.
(مولایی‌قرار و	نظام اداری بازوی اجرای سیاست، ابهام‌زدایی از فرهنگ بوروکراتیک،

نظم باورها و ارزش‌های بوروکراتیک، آینده‌نگری پایین بوروکراتیک،	همکاران، (۱۳۹۹)
فقدان مردم‌سالاری در قوانین، شخصی شدن تصمیمات، فساد اداری و سیاسی، عدم یکپارچگی سیاسی	(میسایی و همکاران، ۱۳۹۸)

ادامه جدول ۱:

کدها (یافته‌های پژوهش کیفی)	منبع
تضعیف عناصر توسعه سیاسی، ارتباط توسعه‌نیافتگی با نگرش‌ها و ایده‌ها، فرهنگ سیاسی توسعه‌نیافته، اقتدارگرایی سلسله‌مراتبی، استبداد تاریخی	(عابدی اردکانی، ۱۳۹۳)
سازمان‌دهی مجدد نظام اداری، تفویض اختیارات بوروکراتیک، مدرنیزاسیون اداری، افزایش یکپارچگی سیستم، تمرکززدایی مالی از نظام اداری	(صفریان و همکاران، ۱۳۹۶)
بحران‌های اقتصادی، بی‌تناسبی هزینه-فایده، ترجیح منافع فردی بر منافع ملی، مشروعیت نظام اداری، سلامت نظام اداری، خصوصی‌سازی نظام اداری.	(آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۱)
بحران مشروعیت، بحران کارآمدی، ناکارآمدی بوروکراسی، شکست ایدئولوژیک	(دوست‌محمدی و اختیاری‌امیری، ۱۳۹۸)
توسعه‌نیافتگی خصوصی‌سازی، دافعه ساختاری، تعارض دیدگاه‌ها، استبداد تاریخی	(احمدی و ستاری، ۱۳۹۲)
شایسته‌سالاری و توسعه، نظام شایسته‌سالار، ارتباط متقابل فرهنگ و نظام اداری، بوروکراسی پویا، جناح‌بازی اداری، تباربازی اداری.	(مصطفوی، ۱۴۰۱)
فرهنگ توسعه‌نیافته، اقتدارگرایی تاریخی، بوروکراسی فسادپذیر، رواداری اندک	(کلچ و حقیقی، ۱۳۹۸)
استبداد تاریخی، عدم شکل‌گیری طبقات مدرن، سازمان‌های سنتی، بوروکراسی تقلیدی	(مسعود و منصورزاده، ۱۳۹۴)
ثبات سیاسی پایین، نظام اداری ناکارآمد، بی‌تناسبی پاسخگویی و	(خلفازاده‌استمال و

مسئولیت، قانون ناپذیری، رانتی شدن ساختار، عدم تفکیک ساختاری	(همکاران، ۱۴۰۰)
اتلاف منابع عمومی و خصوصی، نظام اداری انحصارطلب، عدم شایسته‌سالاری، سیاست زدگی دستگاه اداری، فساد چند سطحی.	(فیروزی‌نیا، ۱۴۰۱)
فقدان نظام شایسته‌گزین، ضعف در مهارت مدیریتی، تشریفات وسیع اداری، مدیریت نامناسب منابع انسانی، فقدان حاکمیت فرهنگ اخلاقی.	(آبسالان، ۱۳۹۶)

ادامه جدول ۱:

کدها (یافته‌های پژوهش کیفی)	منبع
بوروکراسی مردمی، اثربخشی مدیریت نظام اداری، بوروکراسی تقلیدی، سیاست زدگی نظام اداری، سوء مدیریت اداری، فرهنگ راهبردی نادرست، اقتصاد نامنظم اداری.	(باقیان، ۱۳۹۸)
مانع اقتصادی بوروکراسی ناکارآمد، مانع زدایی از تولید، دولت الکترونیک، بوروکراسی پیچیده و طولیل، قانون پذیری نخبگان اداری، بوروکراسی غیر منعطف.	(اسدآبادی، ۱۴۰۰)
پاسخگویی دولت، حاکمیت قانون، بوروکراسی قاعده‌مند	(مبارکی و همکاران، ۱۳۹۸)
بوروکراسی هراسی، اعتماد عمومی، رضایت از خدمات دولت، انحصار قدرت	(مولوی و همکاران، ۱۳۹۶)
سیاست زدگی دستگاه بوروکراسی، منازعه نهادی، اعتماد اجتماعی پایین، عدم تعادل کارکنان اداری و دولت، عدم شایسته‌سالاری	(صادقی و همکاران، ۱۳۹۶)
سیاست زدگی بوروکراسی، بحران یادگیری اداری، نفاق بوروکراتیک، بحران مشارکت، استقلال دولت از مردم.	(دانایی‌فرد و همکاران، ۱۳۹۴)
اقتدار اداری مستقل از جامعه، دموکراتیزه شدن نظام اداری، بوروکراسی غیرشخصی، بوروکراسی خصوصی، بوروکراسی ابزاری.	(ازندریانی و قهرمان زاده، ۱۳۹۴)
دولت قوی پیش‌نیاز توسعه، نفت و بوروکراسی دولتی، چارچوب‌های نهادی توسعه	(محمودیان، ۱۳۹۹)
تنوع نیروی کار اداری، دموکراتیک کردن فرایندهای اداری، عملکرد فراقانونی مدیران، قوانین زیاد، نگاه سیاسی کارکنان، توجه به منافع و	(مهرگان و همکاران، ۱۳۹۹)

تمايلات حزبی به جای نگاه ملی	
پاسخگویی اداری، عدالت اداری، کنترل سیاسی بر بخش بوروکراتیک	(ذاکری و همکاران، ۱۳۹۱)
ظرفیت پایین نظام سیاسی، عدم انفکاک ساختاری، حاکمیت قانون	(گل محمدی و همکاران، ۱۴۰۱)
پایین، انحصار سیاسی، انعطاف ناپذیری نهادی	

ادامه جدول ۱:

منبع	کدها (یافته‌های پژوهش کیفی)
(مهرابی، ۱۳۹۵)	اقتدار بوروکراتیک، تناقض در منشأ اقتدار، ممانعت از خلاقیت و نوآوری، ابهام در ملاک‌های ارتقاء، از خود بیگانگی کارکنان.
(حاکمی و امانی، ۱۳۹۶)	مردم‌سالاری ضد استبدادی، بوروکراسی مردم‌نهاد، مصرفی شدن جامعه، سلسله‌مراتب سازمانی
(شاهنوشی و همکاران، ۱۳۹۷)	بوروکراسی تقلیدی، فرهنگ سازمانی کار محور، ارزش‌های ایرانی-اسلامی بوروکراسی، استبداد تاریخی در ایران
(غفاری و ترجمان، ۱۳۹۴)	بوروکراسی دولتی، ناکارآمدی بوروکراتیک، ناکارآمدی تاریخی دولت، دولت رانتیر
(دلآوری و ابراهیمی، ۱۳۹۵)	بوروکراسی غیر عقلایی، عوامل محیطی بوروکراسی، کیفیت قوانین و مقررات، جامعه مدنی ضد فساد، بوروکراسی غیر مولد، دولت نفتی.
(اشتریان و همکاران، ۱۳۹۳)	نظام کنترل و ارتباطات ضعیف، اجرای نامناسب قوانین و سیاست‌ها، عدم یکپارچگی ساختار قدرت، فقدان اراده سیاسی برای اجرای سیاست‌ها، منافع پنهان سیاست‌گذاران

جدول ۲: طبقه‌بندی کدها و مفاهیم مستخرج

مفاهیم	کدها	منبع
اقتدارگرایی تاریخی	استبداد تاریخی، بازگشت دوره‌ای اقتدارگرایی، شخصی شدن تصمیمات، عدم وجود مردم‌سالاری در قوانین،	(اخوان‌کاظمی و همکاران، ۱۳۹۷)، (عابدی‌اردکانی، ۱۳۹۳)، (کلیج و حقیقی، ۱۳۹۸)، (مسعود و

دولت‌محوری، اقتدارگرایی سلسله‌مراتبی، انحصار سیاسی، تضعیف عناصر توسعه سیاسی، بحران مشروعیت، اعتماد اجتماعی پایین، بی‌تناسبی پاسخگویی و مسئولیت، تناقض در منشأ اقتدار، ناکارآمدی تاریخی دولت، اقتدارگرایی رسوب شده.	منصورزاده، (۱۳۹۴)، (مهرابی، ۱۳۹۵)، (احمدی و ستاری، ۱۳۹۲)، (شاهنوشی و همکاران، ۱۳۹۷)، (فیروزی‌نیا، ۱۴۰۱)، (آبسالان، ۱۳۹۶)، (آقامحمدی و همکاران، ۱۴۰۱)
--	---

ادامه جدول ۲:

مفاهیم	کدها	منبع
بوروکراسی ناکارآمد	نظام اداری گسترده و ناکارآمد، عدم تمرکز اداری، فساد چند سطحی، فقدان نظام شایسته‌گزین، توسعه سیاسی غیربومی، سوء مدیریت اداری، بوروکراسی غیر منعطف، بوروکراسی تقلیدی، کیفیت ناسالم بوروکراسی، تشریفات زائد اداری، بوروکراسی غیر عقلایی، بوروکراسی غیر ارزش‌محور، بوروکراسی ماشینی.	(خوئینی و حسین‌رحیمی، ۱۳۹۵)، (بسطامی و همکاران، ۱۳۹۸)، (رجیبون و فیاضی، ۱۳۹۷)، (اردکانی و سلطانی، ۱۳۹۹)، (صفریان و همکاران، ۱۳۹۶)، (کلیج و حقیقی، ۱۳۹۸)، (باقیان، ۱۳۹۸)، (ذاکری و همکاران، ۱۳۹۱)
ضعف حاکمیت قانون	فرهنگ فسادپذیر، قانونمندی ضعیف، تبار بازی اداری، عملکرد فراقانونی مدیران، قانون‌گریزی کارکنان، تناقض در منشأ اقتدار، ابهام در ملاک‌های ارتقا.	(میسایی و همکاران، ۱۳۹۸)، (دوست‌محمدی و اختیاری‌امیری، ۱۳۹۸)، (خلفازاده‌استمال و همکاران، ۱۴۰۰)، (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۸)، (گل‌محمدی و همکاران، ۱۴۰۱)
دولت رائتیر	راتی بودن ساختار، ظرفیت پایین نظام سیاسی، نفت و بوروکراسی دولتی، استقلال دولت از مردم، مغفول ماندن مردم، نفتی بودن دولت، مصرفی شدن جامعه، منافع پنهان سیاست‌گذاران، بوروکراسی غیر مولد، اقتدار اداری مستقل از جامعه.	(دلآوری و ابراهیمی، ۱۳۹۵)، (غفاری و ترجمان، ۱۳۹۴)، (مهرگان و همکاران، ۱۳۹۹)، (محمودیان، ۱۳۹۹)، (خلفازاده‌استمال و همکاران، ۱۴۰۰)، (مصطفوی، ۱۴۰۱)، (باغخانی و همکاران، ۱۳۹۹)، (ازندریانی و قهرمان- زاده، ۱۳۹۴)

سیاست زدگی دستگاه اداری	مداخله گسترده دولت در بوروکراسی، دولتی شدن بوروکراسی، فرهنگ سیاسی توسعه نیافته، عدم تفکیک ساختاری، فقدان اراده سیاسی برای اجرای سیاست‌ها، منازعه سیاسی	(باغخانی و همکاران، ۱۳۹۹)، (بسطامی و همکاران، ۱۳۹۸)، (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶)، (اردکانی و سلطانی، ۱۳۹۹)، (احمدی و ستاری، ۱۳۹۲)، (فیروزی نیا، ۱۴۰۱)، (باقیان، ۱۳۹۸)، (دانایی فرد و همکاران، ۱۳۹۴)، (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۳)
----------------------------------	--	--

ادامه جدول ۲:

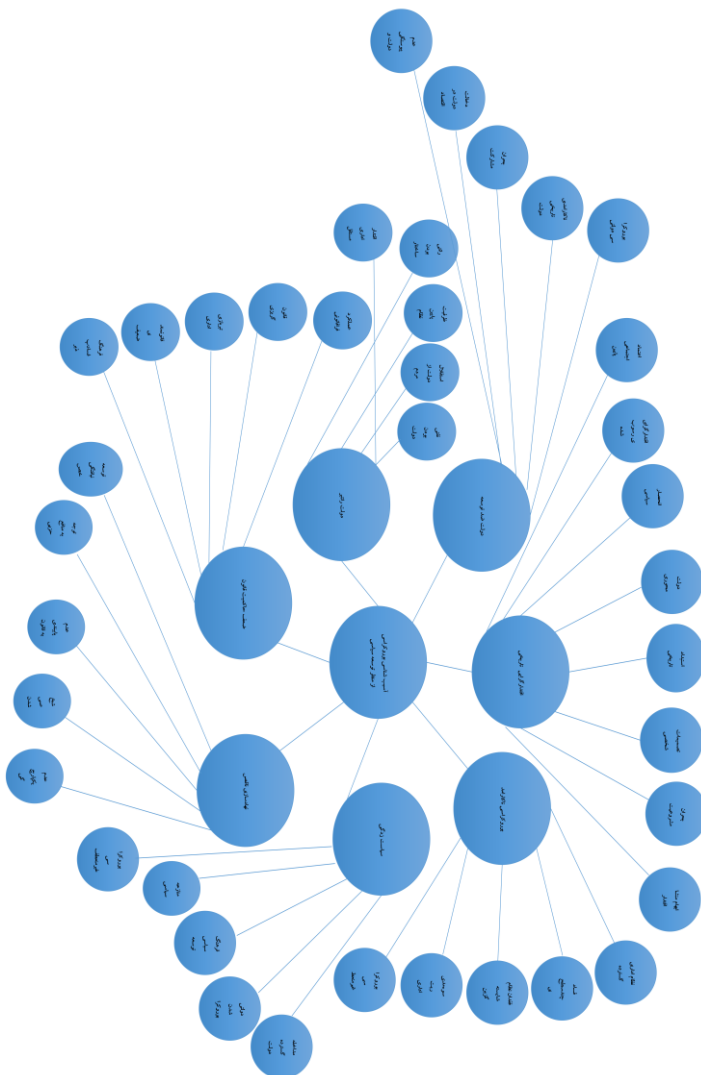
مفاهیم	کدها	منبع
نهادسازی ناقص	عدم یکپارچگی سیاسی، شخصی شدن تصمیمات، عدم پابندی به قانون، بی- اعتمادی، توسعه نیافتگی خصوصی- سازی، توجه به تمایلات و منافع حزبی به جای ملی، نظام کنترل و ارتباطات ضعیف، اجرای نامناسب قوانین و سیاست‌ها.	(اشتریان و همکاران، ۱۳۹۳)، (دلآوری و ابراهیمی، ۱۳۹۵)، (شاهنوشی و همکاران، ۱۳۹۷)، (حاکمی و امانی، ۱۳۹۶)، (ذاکری و همکاران، ۱۳۹۱)، (مهرگان و همکاران، ۱۳۹۹)، (ذاکری و همکاران، ۱۳۹۱)، (مبارکی و همکاران، ۱۳۹۸)، (اسدآبادی، ۱۴۰۰)
دولت ضد توسعه	استبداد تاریخی ایران، بوروکراسی دولتی، ناکارآمدی تاریخی دولت، کنترل سیاسی بر بخش بوروکراتیک، بحران مشارکت، دخالت دولت در اقتصاد، عدم پیوستگی دولت و جامعه.	(دوست محمدی و اختیاری امیری، ۱۳۹۸)، (عابدی اردکانی، ۱۳۹۳)، (مولایی قرار و همکاران، ۱۳۹۹)، (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶)، (مولوی و همکاران، ۱۳۹۶)، (مهرگان و همکاران، ۱۳۹۹)، (ذاکری و همکاران، ۱۳۹۱)

یافته‌های مقاله که پس از فرایند طبقه‌بندی مفهومی کدها به دست آمده، نشان-
دهنده ۷ مفهوم کلی است که همگی در ارتباط با مفهوم محوری توسعه سیاسی
قابل تحلیل هستند. به عبارت دیگر، عدم بلوغ توسعه سیاسی در ایران و وجود
ترکیبی از عناصر توسعه نیافتگی در ایران، ساختار بوروکراسی را نیز از خود متأثر
ساخته است و نقدهای عموماً منفی را از پژوهشگران این حوزه دریافت نموده است.
به منظور افزایش پایداری پژوهش، در ابتدا پژوهشگران جریان پژوهش را از ابتدا

با استفاده از مطالعه مقالات منتخب مرور کرده و کدگذاری‌های صورت گرفته برای بار دوم بررسی شدند. سپس برای ایجاد کنترل ثانویه در مراحل فراترکیب همچون دستیابی به نمونه‌های دقیق و گویا، کدگذاری و ترکیب کدها از دو ناظر خارج از مقاله استفاده شد. در نهایت برای کنترل مفاهیم مستخرج، از یک خبره سوم نیز کمک گرفته شد تا کیفیت انجام مراحل و استخراج داده‌ها مورد تأیید قرار بگیرد.

مدل پژوهش با استفاده از مفاهیم استخراجی از مقالات

با توجه به کدها، مفاهیم اصلی و مفهوم محوری پژوهش، مدل استخراجی این پژوهش به شرح ذیل است:

شکل شماره ۳: مدل استراتژی پژوهش

نتیجه‌گیری

با تمرکز بر مقالات پژوهشگران پیرامون نقد محیط بوروکراتیک و اداری کشور و

نسبت آن با توسعه سیاسی در ایران مابین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۱ مشخص گردید که عمده مطالب و تمرکز اصلی بر ضعف‌ها و نقیصه‌هایی است که نظام بوروکراتیک متأثر از ویژگی‌های توسعه‌نیافتگی نظام سیاسی است.

به عبارت دیگر، نظام سیاسی در ایران، به دلیل این که ترکیبی از ویژگی‌های توسعه سیاسی و توسعه‌نیافتگی سیاسی را به طور توأمان دارا است، بخش‌های مختلف را متأثر از خود ساخته است که نظام بوروکراسی یکی از آن‌ها است. همین امر باعث شده است که متغیرهایی از نظام سیاسی به درون نظام بوروکراتیک رسوخ کرده و آن را با چالش‌ها و آسیب‌هایی مواجه سازد. در سطح سیاسی مداخلات گسترده سیاست در حوزه اداری و تحمیل خواسته‌های فراقانونی موجب شده است تا سیستم اداری نتواند روند طبیعی خود را طی کند و در نتیجه در گیرودار بحث‌های روزمره، از توان کافی برای انجام وظایف منظم و تعیین شده دور گردد.

از سوی دیگر، ضعف حاکمیت قانون که هم دلایل تاریخی داشته و هم ریشه در مداخلات گستره سیاست در بوروکراسی دارد سبب شده تا چشم‌انداز مناسبی از وضعیت نظام اداری وجود نداشته باشد. از سوی دیگر روندهای نامناسب شایسته‌گزینی و ابهام در فرایندهای ارتقا و ضعف آموزش، شکلی از بوروکراسی ناکارآمد را به وجود آورده است که بدون استثنا در تمامی مقالات مرتبط با پدیده بوروکراسی در ایران به آن اشاره شده است.

مجموع عوامل فوق نیاز به بازطراحی بوروکراسی بر اساس استقلال نظام اداری از گروه‌های سیاسی و توجه به مکانیسم‌های آموزشی و انگیزشی برای جذب ارتقاء شایسته‌ترین افراد را گوشزد می‌کند.

علاوه بر این، اقتدارگرایی تاریخی موجود که سده‌های طولانی جامعه و دولت با آن مواجه بوده است، ویژگی‌هایی همچون شخصی شدن تصمیمات، عدم وجود مردم‌سالاری در قوانین، دولت‌محوری، اقتدارگرایی سلسله‌مراتبی، انحصار سیاسی، تضعیف عناصر توسعه سیاسی، بحران مشروعیت، اعتماد اجتماعی پایین، بی‌تناسبی

پاسخگویی و مسئولیت، تناقض در منشأ اقتدار را وارد دستگاه اداری کرده و از این حیث آن را آسیب‌پذیر ساخته است. در نهایت، رانتی بودن اقتصاد ایران و وابستگی به درآمد نفت، تمامی دولت‌ها را از منابع درآمدی همچون مالیات تا حد زیادی بی‌نیاز کرده و آنان را بر فراز طبقات جای داده است. این امر، ارتباط مناسب و مطلوب میان شهروندان و دستگاه بوروکراتیک را با اختلال مواجه ساخته و به نوعی بوروکراسی هراسی دامن زده است.

پیشنهادهای پژوهش

به طور کلی و با توجه به یافته‌های پژوهش، به نظر می‌رسد پیشنهادهای عملی برای بازطراحی نهادی محیط بوروکراسی در ایران، به راهکارهایی نیازمند است که علاوه بر حوزه سیاست، فرهنگ و اقتصاد را نیز از خود متأثر سازد. به عبارت دیگر، نوسازی سیاسی در ایران به مجموعه‌ای از نوسازی‌های هم‌زمان در محیط‌های اقتصادی و فرهنگی نیز نیازمند است تا بتواند نتایج مطلوب و مورد انتظار را داشته باشد. بر این اساس پیشنهادات مشخص پژوهش به شرح ذیل خواهد بود:

جدول ۳: پیشنهادهای اجرایی پژوهش

۱- پاسخگو شدن دولت ۲- حاکمیت قانون ۳- مشارکت دادن شهروندان در نظام اداری ۴- ایجاد کانال‌های ارتباطی میان دولت و ملت ۵- ترسیم شفاف مرزهای سیاست و بوروکراسی و تعبیه سازوکارهایی در جهت ممانعت از سیاست زدگی دستگاه اداری ۶- شفاف شدن منشأ اقتدار	نهادینه‌سازی مردم‌سالاری
---	-------------------------------------

ادامه جدول ۳:

۱- دوری جستن از بوروکراسی تقلیدی و تمرکز بر ریشه‌های بومی در جهت بازسازی کلان فرهنگی ۲- توجه به خلاقیت و نوآوری و ارائه ارزش افزوده برای کنش‌های خلاقانه ۳- تمرکز بر آموزه‌های اخلاقی ایرانی-اسلامی در جهت بازسازی اخلاقی منابع انسانی نظام اداری ۴- ایجاد بوروکراسی ارزش محور ۵- تمرکز بر فرهنگ پیشرفت	طراحی فرهنگ بوروکراتیک بومی
۱- متنوع سازی اقتصادی و حذف تدریجی اقتصاد تک محصولی ۲- تدوین سازوکارهایی برای استفاده از منابع مالی مالیاتی ۳- مبارزه مستمر با فساد اقتصادی ۴- توجه به خصوصی سازی اصولی و کاهش تدریجی دخالت اقتصادی دولت ۵- توزیع قاعده مند منابع	محدودسازی نظام رانتیر

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Mohammad Bagher

Khorramshad

Tahereh

Karamzadeh

<https://orcid.org/0000-0003-0383-4708>

<https://orcid.org/0000-0002-6253-0176>

منابع

- آبالان، ایرج (۱۳۹۶)، فساد اداری و پیشگیری از آن، با توجه به قانون ارتقا سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، *مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه*، دوره سوم، شماره ۱/۲، ۱۴۰-۱۳۰.
- آقامحمدی، بهروز؛ صدیق، میر ابراهیم؛ شیرزادی، رضا (۱۴۰۱)، نقش توسعه سیاسی بر

- کارآمدی نظام جامع اداری، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۴، شماره ۲، ۶۳۱-۶۱۷.
- احمدی، حمید؛ ستاری، سجاد (۱۳۹۲)، اقتصاد سیاسی توسعه نیافتگی خصوصی سازی در ایران: رویکردهای موجود، رهیافت جدید، سیاست، دوره ۴۳، شماره ۲، ۶۸-۴۹.

- اخوان کاظمی، مسعود؛ صادقی، سید شمس الدین؛ نیکونهاد؛ ایوب (۱۳۹۷)، روند پژوهی فرایند توسعه سیاسی در ایران معاصر، مجلس و راهبرد، دوره ۲۵، شماره ۹۵، ۲۴۶-۲۰۹.

- ازندریانی، علی اکبر؛ قهرمان زاده، نیم گزی (۱۳۹۵)، بررسی کنترل اقتدار بوروکراتیک در بستر مناسبات بوروکراسی، سیاست و کارآمدی، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۱۷، شماره ۵۰، ۳۴-۹.

- اسدآبادی، طیبه (۱۴۰۰)، بوروکراسی و راهکارهای برون رفت از وضع موجود در نظام تولید، مطالعات و پژوهش‌های اداری، شماره ۹، ۱۰۹-۱۰۲.

- اشتریان، کیومرث؛ کشوردوست جوبنه، سمانه؛ حاجی احمدی، فاطمه (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر عوامل سیاسی بر اجرای برنامه پنجم توسعه، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال نهم، شماره ۴، ۲۲-۷.

- باغخانی، سعید؛ کفاشی، مجید؛ فتحی، سروش؛ نوابخش، مهرداد (۱۳۹۹)، رانتیرسم و توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران، تغییرات فرهنگی-اجتماعی، سال هفدهم، شماره ۶۶، ۳۶-۲۲.

- باقیان، مرتضی (۱۳۹۸)، نظام اداری کشور؛ چالش‌ها و راهکارهای تحول، نامه اتاق بازرگانی، شماره ۱۲۲.

- بدیع، برتران (۱۳۹۳)، توسعه سیاسی، ترجمه احمد نقیب زاده، تهران: قومس.
- بسطامی، مسعود؛ نجف بیگی، رضا؛ فاطمی، عادل (۱۳۹۸)، چالش‌های متناسب سازی ساختار تشکیلات دولت در اجرای برنامه جامع اصلاح نظام اداری در مقایسه وضع موجود و مطلوب، خط مشی گذاری عمومی در مدیریت، دوره ۱۰، شماره ۳۳، ۱۷-۱.

- حاکمی، محمدامین؛ امانی، مصطفی (۱۳۹۶)، سازمان‌های مردم نهاد امتداد خطر مردم سالاری دینی در برابر بوروکراسی ناشی از استبداد، حقوق بشر و شهروندی، سال دوم، شماره ۱، ۸۶-۶۱.

- خاندوزی، سید احسان، کاویانی، زهرا (۱۳۹۵)، کانال‌های تأثیر بوروکراسی بر عملکرد اقتصاد ایران، مجلس و راهبرد، دوره ۲۳، شماره ۸۷، ۴۲-۵.

- خلفازاده استمال، اسماعیل؛ معمارزاده طهران، غلامرضا؛ بهلولی زیناب، نادر؛ بیگ زاده؛ یوسف (۱۴۰۰)، تأثیر نظام های اداری بر فرایند توسعه سیاسی در ایران و برخی کشورهای آسیایی: پژوهشی تطبیقی، *مطالعات مدیریت دولتی در ایران*، دوره چهارم، شماره ۲، ۲۱۹-۱۹۱.

- خوئینی، غفور؛ حسین رحیمی، امین (۱۳۹۵)، بررسی عملی وضعیت اجرای قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد مصوب سال ۱۳۹۰، *دانش حسابرسی*، سال شانزدهم، شماره ۶۲، ۲۴-۵.

- دانایی فرد، حسن؛ صادقی، محمدرضا؛ مصطفی زاده، معصومه (۱۳۹۴)، واکاوی و تحلیل تبعات سیاست زدگی بوروکراسی در نظام های سیاسی، *اندیشه مدیریت راهبردی*، دوره نهم، شماره ۲، ۸۶-۵۷.

- دانایی فرد، حسن (۱۳۹۵)، *بوروکراسی و توسعه در ایران*، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق. - دلاوری، رضا (۱۳۹۱)، *آسیب شناسی نقش و جایگاه بوروکراسی در فرایند توسعه سیاسی در ایران*، رساله دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

- دلاوری، رضا؛ ابراهیمی، فاطمه (۱۳۹۵)، نقش عوامل رفتاری بر ناکارآمدی بوروکراسی در ایران و تأثیر آن بر توسعه سیاسی با استفاده از مدل معادلات ساختاری، *پژوهش نامه استان قم*، شماره ۱۰، ۸۳-۵۱.

- دوست محمدی، حسین؛ اختیاری امیری، رضا (۱۳۹۸)، توسعه سیاسی؛ بحران مشروعیت و کارآمدی در ایران و حکمرانی خوب؟، *راهبرد سیاسی*، سال سوم، شماره ۱۰، ۱۲۳-۹۱.

- ذاکری، محمد؛ اسدی، اسماعیل؛ هادی، لطفی (۱۳۹۰)، تبیین الگوی پاسخگویی و نظارت بر نظام اداری در حکومت علوی از منظر رابطه بوروکراسی و دموکراسی، *رسالت مدیریت دولتی*، دوره دوم، شماره ۴، ۱۸-۱.

- شاهنوشی، مجتبی؛ جهان تاب، محمدعلی؛ نویدی، حسین (۱۳۹۷)، چالش های نهاده سازی فرهنگ بوروکراسی در نظام اداری ایران، *روانشناسی و علوم رفتاری ایران*، شماره ۱۳، ۹۸-۸۹.

- صادقی، محمدرضا؛ دانایی فرد؛ حسن؛ مصطفی زاده، معصومه (۱۳۹۶)، فهم سیاست زدگی بوروکراسی: مطالعه تطبیقی کیفیت، فرایندها و پیامدهای آن در مدیریت دولتی، *پژوهش های راهبردی سیاست*، دوره ششم، شماره ۲۲، ۱۱۵-۹۸.

- صفریان، روح‌الله؛ شهرام نیا، امیر مسعود؛ مسعودنیا، حسین؛ مکی، پریسا (۱۳۹۶)، ساختار نظام اداری و فرایند توسعه سیاسی در دوره اصلاحات (دولت‌های هفتم و هشتم)، رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، سال نهم، شماره ۱، ۱۴۶-۱۲۱.
- عابدی‌اردکانی، محمد؛ سلطانی، لقمان (۱۳۹۹)، رابطه نظام اداری و توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران (با بهره‌گیری از الگوی نظری جاگورایب)، سیاست، دوره ۵۰، شماره ۲، ۶۴۹-۶۲۹.
- عابدی‌اردکانی، محمد (۱۳۹۳)، توسعه‌نیافتگی سیاسی از منظر فرهنگ سیاسی نخبگان در ایران، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال نهم، شماره ۴، ۱۷۰-۱۳۳.
- غفاری، مسعود؛ ترجمان، فریبا (۱۳۹۴)، بوروکراسی دولتی و خروج برخی نیروهای متخصص از ایران: درآمدی مقایسه‌ای، دولت پژوهی، سال اول، شماره ۲، ۱۹۸-۱۶۷.
- فروند، ژولین (۱۴۰۱)، سیاست چیست؟، ترجمه عبدالوهاب احمدی، تهران: آگاه.
- فیروزی‌نیا، اکبر (۱۴۰۱)، بررسی فساد و چگونگی مبارزه با آن در فرایند نظام اداری، مطالعات حقوقی، دوره جدید، شماره ۲۵، ۹۹-۱۱۲.
- قاسمی، روح‌الله؛ شالچی، وحید (۱۳۹۷)، بررسی تطبیقی اثر افزایش درآمدهای نفتی بر سیاست‌گذاری‌های دولت در نهاد بوروکراسی: دو دوره ۱۳۵۶-۱۳۵۲ و ۱۳۸۹-۱۳۸۴، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره پنجم، شماره ۱۱، ۲۳۳-۲۰۳.
- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۸)، سیاست‌شناسی، تهران: انتشارات سمت.
- کامنکا، یوجین (۱۴۰۰)، دیوانسالاری، ترجمه خسرو صبری، تهران: کتاب شیرازه.
- کلیچ، علی‌اکبر؛ حقیقی، علی محمد (۱۳۹۸)، نقش فرهنگ سیاسی نخبگان اجرایی با رویکرد توسعه محوری در جمهوری اسلامی ایران، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره دوازدهم، شماره ۱، ۳۸۴-۳۶۳.
- کمالی، یحیی (۱۳۹۶)، روش‌شناسی فراترکیب و کاربرد آن در سیاست‌گذاری، سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۷، شماره ۳، ۷۳۶-۷۲۱.
- گل‌محمدی، احمد؛ دین‌پرست، فائز؛ کلاته، فرزاد (۱۴۰۱)، توسعه سیاسی و نهادمندی قدرت سیاسی: ارائه الگویی نوین برای سنجش توسعه سیاسی، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال هفدهم شماره ۲، ۲۰۶-۱۶۳.
- لسناف، مایکل هری (۱۳۸۵)، فیلسوفان سیاسی قرن بیستم، ترجمه خشایار دیهیمی، تهران: نشر

نی.

- لوفور، کلود (۱۳۹۶)، *بوروکراسی چیست؟*، ترجمه، امین قضایی و امیر احمدی آریان، تهران: نشر چشمه.

- مبارکی، محمد؛ علی نژاد، منوچهر؛ مرادی کمالی؛ زهرا (۱۳۹۸)، مطالعه تطبیقی- کمی رابطه بوروکراسی و توسعه صنعتی (یک رویکرد نهادی)، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، دوره ۱۶، شماره ۱، ۲۸۷-۲۵۹.

- محمدی، حامد، الوانی، سید مهدی؛ معمارزاده طهران؛ غلامرضا؛ حمیدی، ناصر، (۱۳۹۶)، تبیین و ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر بعد سیاسی نظام اداری ایران، *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، سال هشتم، شماره ۳۲، ۴۰-۱۵.

- محمودیان، حسین (۱۳۹۹)، دولت قوی و ترتیبات اداری در جوامع پیرامونی، *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، سال یازدهم، شماره ۵۰، ۷۶-۴۵.

- مسعود، زهرا؛ منصورزاده، محمدباقر (۱۳۹۴)، نقش طبقه متوسط جدید بر فرایند توسعه سیاسی جمهوری اسلامی ایران، *سیاست*، سال دوم، شماره ۷، ۹۹-۸۳.

- مصطفوی، سید یوسف (۱۴۰۱)، مؤلفه‌های شایسته‌سالاری و مردم‌سالاری در نظام اداری، *پژوهش‌های جدید در مدیریت و حسابداری*، دوره جدید، شماره ۵۵، ۱۶۲-۱۴۵.

- موزلیس، نیکوس (۱۳۹۰)، *سازمان و بوروکراسی*، ترجمه حسن میرزایی و احمد تدینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- مولوی، زینب؛ رضا، طهماسبی؛ دانایی‌فرد؛ حمیدزاده، علی (۱۳۹۶)، بوروکراسی هراسی: نگاه دوگانه شهروندان به خدمات عمومی، *مدیریت دولتی*، دوره ۹، شماره ۲، ۲۳۴-۲۱۳.

- مولایی‌قرار، مهدی؛ رازنهران، فیروز؛ زاهدی، سید محمد؛ سعید معید فر (۱۳۹۹)، *سنجش فرهنگ اداری ایران: با رویکردی نهادی*، *فرایند مدیریت و توسعه*، دوره ۳۳، شماره ۱، ۸۱-۱۰۳.

- مهرگان، فرهاد؛ فقیهی، ابوالحسن؛ میرسپاسی، ناصر (۱۳۹۹)، تأملی بر تعامل بوروکراسی و دموکراسی، *چشم‌انداز مدیریت دولتی*، دوره یازدهم، شماره ۱، ۷۴-۳۹.

- میرعباسی، فاطمه؛ ساعی، احمد (۱۴۰۰)، دولت، نفت و شکنندگی دیوانسالاری در ایران (۱۳۵۷-۱۳۴۰)، *دولت پژوهی*، سال هفتم، شماره ۲۷، ۲۲۱-۱۸۹.

- میسایی، قسم؛ دین‌پرست، فائز؛ پورعباس، تقی (۱۳۹۸)، بررسی جایگاه توسعه سیاسی در

برنامه‌های توسعه جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره هفتم، شماره ۲۸، ۱۸۴-۱۵۵.

-واعظی، رضا (۱۴۰۰)، نقد مدیریت دولتی و مدیریت توسعه در ایران، حکمرانی و توسعه، دوره ۱، شماره ۱، ۴۳-۳۱

-وبر، ماکس (۱۳۸۹)، اقتصاد و جامعه، ترجمه گروه مترجمان، تهران: انتشارات سمت.

References

Apter, David E (1965), *the Politics of Modernization*, University of Chicago Pre

Beck, C (2002), *Mothering multiples: a Meta synthesis of Qualitative research*, MCN, *the American journal of maternal/child Nursing*, 28(2): 93-99.

Devine, Donald J. (2017), *Political Management of the Bureaucracy: A Guide to Reform and Control*, Jameson Books.

Freund, Julien (2022), *what is politics?* Translated by Abdul Wahab Ahmadi, Tehran: Agah.

Jillson, Cal (2019), *American Government: Political Development and Institutional Change*, Routledge.

Kamenka, Eugene (2021), *Bureaucracy*, translated by Khosrow Sabri, Tehran: Shirazeh Book.

Lefort, Claude (2017), *what is bureaucracy?* Translated by Amin Judri and Amir Ahmadi-Arian, Tehran: Cheshme Publishing House.

Lesnaf, Michael-Harry (2006), *Political Philosophers of the 20th Century*, translated by Khashayar Dehimi, Tehran: Ney Publishing.

Meier, Kenneth J. (2006), *Bureaucracy in a Democratic State: A Governance Perspective*, Johns Hopkins University Press.

Misai, oath; Religious, Faez; Pour-Abbas, Taqi (2019), Investigating the place of political development in the development plans of the Islamic Republic of Iran, *Strategic Policy Research Quarterly*, 7th Volume, No. 28, 155-184.

Mozlis, Nikos (2011), *Organization and Bureaucracy*, translated by Hassan Mirzaei and Ahmad Tadini, Tehran: Tehran University Press.

Potter, Rachel (2019), *Bending the Rules: Procedural Politicking in the Bureaucracy*, University of Chicago Press.

Sandelowski, m., Barroso, j. (2003), toward a Meta synthesis of qualitative finding on motherhood in HIV-positive women, *Research in Nursing Health*, 26(2), 153-170.

Translated References into English

Absalan, Iraj (2017), administrative corruption and its prevention, according to the law on promoting the health of the administrative system and dealing with corruption, *Journal of Political Science, Law and Jurisprudence Studies*, third volume, number 1/2, 130-140. [In Persian]

Abedi Ardakani, Mohammad; Soltani, Luqman (2020), The relationship between the administrative system and political development in the Islamic Republic of Iran (using the theoretical model of Jaguraib), *Journal of Politics*, Volume 50, Number 2, 629-649. [In Persian]

Abdi-Ardakani, Mohammad (2014), Political underdevelopment from the perspective of elite political culture in Iran, *Political Science Quarterly*, Year 9, Number 4, 133-170. [In Persian]

Agha Mohammadi, Behrouz; Sediq, Mir Ibrahim; Shirzadi, Reza (2022), the role of political development on the efficiency of the comprehensive administrative system, human geography

researches, volume 54, number 2, 617-631. [In Persian]

Ahmadi, Hamid; Sattari, Sajjad (2013), Political Economy of Privatization Underdevelopment in Iran: Existing Approaches, New Approach, Politics Quarterly, Volume 43, Number 2, 68-49. [In Persian]

Akhavan Kazemi, Massoud; Sadeghi, Seyed Shamsuddin; Niko Nihad; Ayoub (2018), researching the process of political development in contemporary Iran, Majles and Strategy Quarterly, Volume 25, Number 95, 209-246. [In Persian]

Asadabadi, Taybeh (2021), Bureaucracy and ways to get out of the existing situation in the production system, Journal of Administrative Studies and Research, No. 9, 102-109. [In Persian]

Ashtrian, Kyomarth; Country Dost Jobneh, Samaneh; Haji Ahmadi, Fatemeh (2014), investigation of the influence of political factors on the implementation of the fifth development plan, Political Science Journal, 9th year, number 4, 7-22. [In Persian]

Azandriani, Ali-Akbar; Kahramanzadeh, Nimgezi (2016), investigation of bureaucratic authority control in the context of bureaucracy relations, politics and efficiency, Public Law Research Quarterly, Volume 17, Number 50, 9-34. [In Persian]

Badi, Bertran (2014), political development, translated by Ahmad Naqeebzadeh, Tehran: Qoms. [In Persian]

Baghkhan, Saeed; Kafashi, Majid; Fathi, Soroush; Navabakhsh, Mehrdad (2020), Rentierism and Political Development of the Islamic Republic of Iran, Social and Cultural Changes Quarterly, 17th year, No. 66, 22-36. [In Persian]

Baghian, Morteza (2019), the country's administrative system, challenges and solutions for transformation, Chamber of

Commerce magazine, number 122. [In Persian]

Bastami, Massoud; Najaf Beigi, Reza; Fatemi, Adel (2019), the challenges of adapting the structure of the government organizations in the implementation of the comprehensive reform program of the administrative system in comparison of the current and desired situation, Public Policy Quarterly in Management, Volume 10, Number 33, 1-17. [In Persian]

Dabiri-Mehr, Omid (2014), typology of political development studies from community-oriented theories to state-oriented theories, Strategy Quarterly, Volume 23, Number 70, 179-209. [In Persian]

Danaei Fard, Hassan; Sadeghi, Mohammadreza; Mostafazadeh, Masoumeh (2015), Analyzing and analyzing the consequences of bureaucratic politicization in political systems, Strategic Management Thought Quarterly, 9th Volume, Number 2, 57-86. [In Persian]

Danaei Fard, Hassan (2016), Bureaucracy and Development in Iran, Tehran: Imam Sadegh University Publications. [In Persian]

Delavari, Reza (2012), pathology of the role and place of bureaucracy in the process of political development in Iran, doctoral thesis, Islamic Azad University, central Tehran branch. [In Persian]

Delavari, Reza; Ebrahimi, Fatemeh (2016), The role of behavioral factors on the inefficiency of bureaucracy in Iran and its effect on political development using the structural equation model, Qom Province Research Journal, No. 10, 51-83. [In Persian]

Dost Mohammadi, Hossein; Abhithamiri, Reza (2019), political development; Legitimacy and efficiency crisis in Iran and good governance? Political Strategy Quarterly, third year, number 10, 91-123. [In Persian]

- Freund, Julien (2022), What is politics? translated by Abdul Wahab Ahmadi, Tehran: Agah. [In Persian]
- Firouzinia, Akbar (2022), investigation of corruption and how to fight it in the process of the administrative system, Journal of Law Studies, New Period, No. 25, 99-112. [In Persian]
- Ghaffari, Massoud; Turjan, Fariba (2015), State bureaucracy and the departure of some specialized forces from Iran: a comparative analysis, Daulat-Pazhuhi Journal, first year, number 2, 167-198. [In Persian]
- Gulmohammadi, Ahmed; religious, Faez; Kalate, Farzad (2022), political development and the institutionalization of political power: presenting a new model for measuring political development, Political Science Journal, 17th year, number 2, 163-206. [In Persian]
- Hakmi, Mohammad Amin; Amani, Mustafa (2017), non-governmental organizations are an extension of the danger of religious democracy against bureaucracy caused by tyranny, human rights and citizenship journal, second year, number 1, 61-86. [In Persian]
- Kamali, Yahya (2017), metacomposite methodology and its application in policy-making, Politics Quarterly, Journal of Faculty of Law and Political Science, Volume 47, Number 3, 721-736. [In Persian]
- Kelij, Ali-Akbar; Haghighi, Ali-Mohammed (2019), The role of the political culture of executive elites with a development-oriented approach in the Islamic Republic of Iran, New Perspectives in Human Geography Quarterly, twelfth volume, number 1, 363-384. [In Persian]
- Khalfazadeh-Estamal, Ismail; Memarzadeh Tehran, Gholamreza; Bahloli Zeinab, Nader; Beyzadeh; Youssef (2021), the effect of

- administrative systems on the process of political development in Iran and some Asian countries: a comparative study, Quarterly Journal of Public Administration Studies in Iran, Volume 4, Number 2, 191-219. [In Persian]
- Khandozi, Seyyed Ehsan, Kaviani, Zahra (2016), the channels of bureaucracy's influence on the performance of Iran's economy, Majles and Strategy Quarterly, Volume 23, Number 87, 5-42. [In Persian]
- Khoeini, Ghafoor; Hossein Rahimi, Amin (2016), practical review of the implementation of the law on improving the health of the administrative system and combating corruption approved in 2015, Danesh Audit, year 16, number 62, 5-24. [In Persian]
- Lesnaf, Michael-Harry (2006), Political Philosophers of the 20th Century, translated by Khashayar Dehimi, Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Massoud, Zahra; Mansourzadeh, Mohammad Baqer (2015), The role of the new middle class on the political development process of the Islamic Republic of Iran, Politics Quarterly, second year, number 7, 83-99. [In Persian]
- Mehrabi, Amirhamzeh (2016), measuring bureaucracy in the benchmark of Islamic teachings; Reviewing and criticizing the theoretical gap, Islamic Policy Research, 4th Volume, No. 10, 39-61. [In Persian]
- Mehrgan, Farhad; Faqihi, Abul Hassan; Mirspasi, Nasser (2020), a reflection on the interaction of bureaucracy and democracy, Public Administration Perspectives Quarterly, 11th period, number 1, 39-74. [In Persian]
- Mirabbasi, Fatemeh; Sa'i, Ahmad (1400), State, oil and the fragility of bureaucracy in Iran (1357-1340), State Research Quarterly, 7th year, number 27, 189-221. [In Persian]

- Misai, oath; Religious, Faez; Pour-Abbas, Taqi (2019), Investigating the place of political development in the development plans of the Islamic Republic of Iran, Strategic Policy Research Quarterly, 7th Volume, No. 28, 155-184. [In Persian]
- Mohammadi, Hamed; Alwani, Mohammadi; Seyyed Mehdi; Memarzadeh Tehran, Gholamreza; Hamidi, Nasser (2018), "Explanation and evaluation of the components affecting the political dimension of Iran's administrative system", *Perspectives of Public Administration*, Volume 3, Issue 32. [In Persian]
- Mahmoudian, Hossein (2020), strong state and amimistrive arrangments in periphral ocities, Public Management Perspective Quarterly, 11 the period, number 50, 45-76. [In Persian]
- Molvi, Zainab; Reza, Tahmasabi; one's knowledge; Hamidzadeh, Ali (2017), Bureaucracy-phobia: citizens' dual view of public services, Public Administration Quarterly, Volume 9, Number 2, 213-234. [In Persian]
- Mostafavi, Seyyed Youssef (2022), components of meritocracy and democracy in the administrative system, new researches in management and accounting, new period, number 55, 145-162. [In Persian]
- Mothaghi, Ahmad (2015), State Affairs Department or Development Affairs Department? Public Policy Quarterly, First Volume, Number 1, 77-88. [In Persian]
- Moulai Qar, Mehdi; Razanhan, Firoz; Zahedi, Seyyed Mohammad; Saeed Moeed Far (2020), Assessing Iran's Administrative Culture: With an Institutional Approach, Journal of Management and Development Process, Volume 33, Number 1, 81-103. [In Persian]
- Mubaraki, Mohammad; Alinejad, Manouchehr; Moradi Kamali; Zahra (2019), comparative-quantitative study of the relationship

between bureaucracy and industrial development (an institutional approach), Journal of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Volume 16, Number 1, 259-287. [In Persian]

Qasemi, Ruhollah; Shalchi, Vahid (2018), a comparative study of the effect of increasing oil revenues on government policies in the bureaucracy: two periods 1352-1356 and 1384-1389, Sociology Quarterly of Social Institutions, 5th period, number 11, 203-233. [In Persian]

Qavam, Abdul Ali (2009), Politics, Tehran: Samt Publications. [In Persian]

Sadeghi, Mohammad Reza; Danaei Fard, Hassan; Mostafazadeh, Masoumeh (2017), Understanding the Politicization of Bureaucracy: A Comparative Study of Quality, Processes and Its Consequences in Public Administration, Strategic Policy Research Quarterly, 6th Volume, Number 22, 98-115. [In Persian]

Safarian, Ruhollah; Shahram Nia, Amir Massoud; Massoudnia, Hossein; Makki, Parisa (2017), the structure of the administrative system and the process of political development during the reform period (the seventh and eighth governments), Political and International Approaches Quarterly, ninth year, number 1, 121-146. [In Persian]

Shahnooshi, Mojtabi; Jahan Tab, Mohammad Ali; Navidi, Hossein (2018), Challenges of Institutionalization of Bureaucratic Culture in Iran's Administrative System, Journal of Psychology and Behavioral Sciences of Iran, No. 13, 98-89. [In Persian]

Vaezi, Reza (2021), Criticism of public administration and development management in Iran, Governance and Development Quarterly, Volume 1, Number 1, 31-43. [In Persian]

Weber, Max (2010), *Economy and Society*, translated by the translators group, Tehran: Samt Publications. [In Persian]

Zakari, Mohammad; Asadi, Ismail; Hadi, Lotfi (2011), explaining the pattern of accountability and monitoring of the administrative system in the Alavi government from the perspective of the relationship between bureaucracy and democracy, *Resalat State Management Quarterly*, second period, number 4, 1-18. [In Persian]

استناد به این مقاله: خرمشاد، محمد باقر و کرمزاده، طاهره. (۱۴۰۴). آسیب‌شناسی محیط بوروکراسی در ایران از چشم‌انداز توسعه سیاسی؛ فراترکیب تحلیل‌ها، دولت‌پژوهی، ۱۱ (۴۲)، ۲۳۳-۲۷۶.

Doi: 10.22054/tssq.2025.72134.1382

The State Studies Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License